

УДК 582.734.4:615.07:615.322:54.061/.062:547.9:577.15/.17

*А. В. ГУДЗЕНКО, канд. фарм. наук, О. О. ЦУРКАН, д-р фарм. наук, проф.,
Т. В. КОВАЛЬЧУК, канд. фарм. наук, О. П. КОЛЯДИЧ, канд. фарм. наук
ДУ «Інститут фармакології та токсикології НАМН України», м. Київ*

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ ВИГОТОВЛЕННЯ СКЛАДНОЇ НАСТОЙКИ «АНГУТАК»

Ключові слова: полікомпонентна настойка, виготовлення, оптимальні параметри, флавоноїди, оксикоричні кислоти, поліфенольні сполуки

Багатокомпонентні лікарські засоби рослинного походження (БЛЗРП) добре зарекомендували себе в медичній практиці багатьох країн світу [2, 5, 7]. На думку деяких дослідників, вони є ефективнішими, ніж монокомпонентні лікарські засоби рослинного походження, що зумовлено ширшим спектром біологічно активних речовин (БАР). Наявність великої кількості різнопланових БАР забезпечує підсумовування та підсилювання фармакологічних властивостей полікомпонентних лікарських засобів [1, 6, 8, 10].

На цей час на фармацевтичному ринку України зареєстровано більш ніж 200 БЛЗРП, з яких, на жаль, більшість має іноземне походження [4, 9].

Отже, створення нових ефективних БЛЗРП є одним із актуальних завдань сучасної фармацевтичної науки.

Виходячи з цього, об'єктом нашого дослідження був потенційний лікарський засіб рослинного походження з протизапальною, антиоксидантною та тонізуючою центральною нервовою системою (ЦНС) дією – складна настойка «Ангутак». **Метою** нашого дослідження був пошук оптимальних умов виготовлення зазначеного лікарського засобу.

Матеріали і методи дослідження

Для виготовлення складної настойки «Ангутак» використовували рослинну суміш, до складу якої входять такі компоненти: кореневища з коренями ехінацеї пурпурової, листя кропиви дводомної, корені з кореневищами елеутерококу колючого, трава звіробою звичайного, трава деревію звичайного та листя м'яти перцевої.

Виготовлення настоек із вищезазначеної сировини здійснювали методом мацерації таким чином: розраховану і зважену кількість рослинної суміші вмішували в лабораторний мацераційний бак, заливали певною кількістю екстрагенту і настоювали за температури 15–20 °С, періодично перемішуючи протягом визначеного часу. Після цього витяжку зливали, залишок віджимали, віджату сировину промивали невеликою кількістю екстрагента, знову віджимали, віджату витяжку додавали до вже зливої і потім об'єднану витяжку доводили екстрагентом до необхідного об'єму. Далі її відстоювали протягом 72 год за температури 8±2 °С з метою усунення баластних речовин. Після цього відстоювану витяжку фільтрували через бязь.

Для пошуку оптимального екстрагенту були виготовлені настоек (співвідношення сировина–екстрагент 1:10, настоювання 7 діб) на етанолі різної концентрації: 20%, 40%, 50%, 70%, 90%, 96% .

Для пошуку оптимального ступеня подрібнення рослинної сировини були виготовлені серії складної настойки «Ангутак» з наступними ступенями подрібнення

рослинної суміші: 0–1 мм, 1–3 мм, 3–5 мм, більше 5 мм (співвідношення сировина–екстрагент 1:10, екстрагент 70% етанол, час настоювання 7 діб).

З метою встановлення оптимального співвідношення між сировиною і екстрагентом були приготовані настойки з різними співвідношеннями сировина:екстрагент: 1:1, 1:5, 1:10, 1:20 (екстрагент – етанол 70%, час настоювання 7 діб).

З метою визначення оптимального часу екстрагування діючих речовин були виготовлені настойки з наступним часом екстракції: 6, 12, 24, 48, 72 та 168 год.

Визначення вмісту флавоноїдів, в перерахунку на рутин, в досліджуваних настойках здійснювали таким чином: 1 мл препарату вміщували у мірну колбу ємністю 25 мл, додавали 5 мл 70% етанолу, 5 мл 5% розчину алюмінію хлориду в 70% етанолі, 2 мл 5% розчину оцтової кислоти в 70% етанолі, доводили об'єм розчину 70% етанолом до позначки і перемішували.

Через 30 хв вимірювали оптичну густину одержаного розчину на спектрофотометрі за довжини хвилі 408 нм у кюветі з шаром завтовшки 10 мм. Компенсаційний розчин готували так: 1 мл препарату, 5 мл 70% етанолу і 2 мл 5% розчину оцтової кислоти в 70% етанолі вміщували в мірну колбу ємністю 25 мл та доводили 70% етанолом до позначки.

Паралельно, через 30 хв, вимірювали оптичну густину розчину, що містив 1 мл розчину порівняння рутину (концентрація 0,25 мг/мл), приготованого аналогічно випробуваному розчину, використовуючи як компенсаційний розчин, що складається з 1 мл розчину порівняння, 2 мл 5% розчину оцтової кислоти в 70% етанолі, які вміщені в мірну колбу ємністю 25 мл і доведені 70% етанолом до позначки.

Визначення вмісту похідних гідроксикоричної кислоти, в перерахунку на розмаринову кислоту, в досліджуваних настойках визначали таким чином: 1 мл препарату вміщували в мірну колбу об'ємом 25 мл, додавали 2 мл 0,5 М хлористоводневої кислоти, 2 мл розчину натрію нітриту і натрію молібдату та 1 мл розчину натрію гідроксиду розведеного. Доводили до позначки водою очищеною і перемішували (випробуваний розчин).

Вимірювали оптичну густину випробуваного розчину за довжини хвилі 505 нм у кюветі з шаром завтовшки 10 мм, використовуючи як компенсаційний розчин, аналогічний за складом досліджуваному, але без додавання розчину натрію нітриту і натрію молібдату.

Визначення суми поліфенольних сполук в досліджуваних настойках визначали згідно з ДФУ [3].

Результати дослідження та обговорення

Під час створення потенційного лікарського засобу з протизапальною, антиоксидантною та тонізуючою ЦНС дією – складної настойки «Ангутак», до її складу були включені рослини, відібрані з урахуванням їхньої здатності проявляти індивідуально або в складі вже вивчених композицій зазначені види терапевтичної дії, а саме: кореневища з коренями ехінацеї пурпурової, листя кропиви дводомної, корені з кореневищами елеутерококу колючого, трава звіробою звичайного; трава деревію звичайного та листя м'яти перцевої.

Оскільки фармакологічна дія досліджуваної складної настойки, як передбачається, пов'язана з вмістом флавоноїдів, похідних гідроксикоричної кислоти та поліфенольних речовин [7], необхідно було вибрати і експериментально обґрунтувати розчинник, який був би селективний та однаково вилучав з рослиної суміші дані групи БАР та був придатний для виготовлення настойки.

Зважаючи на вищезазначене, під час вибору екстрагента діючих речовин з рослиної суміші, ми зупинилися на етанолі різних концентрацій: 20%, 40%, 50%, 70%, 90%, 96%.

В одержаних різними екстрагентами витягах визначали такі показники: вміст похідних гідроксикоричної кислоти, у перерахунку на розмаринову кислоту, вміст поліфенольних сполук та вміст суми флавоноїдів у перерахунку на рутин. Вміст зазначених БАР в досліджуваних настоянках подано в табл. 1.

Т а б л и ц я 1

Порівняльна характеристика кількісного вмісту БАР у витягах рослинної суміші, одержаних екстрагуванням різними розчинниками

Вид екстрагенту	Вміст БАР, %		
	похідні гідроксикоричної кислоти	поліфеноли	флавоноїди
Етанол 20 %	0,0323±0,0014	0,1523±0,0065	0,0128±0,0008
Етанол 40 %	0,0406±0,0020	0,1322±0,0071	0,0378±0,0023
Етанол 50 %	0,0387±0,0019	0,1101±0,0071	0,0354±0,0017
Етанол 70 %	0,0421±0,0021	0,1201±0,0071	0,0399±0,0023
Етанол 90 %	0,0271±0,0012	0,0406±0,0021	0,0234±0,0013
Етанол 96 %	0,0111±0,0006	0,0236±0,0009	0,0205±0,0010

Як свідчать дані, наведені в табл. 1, найефективніше зазначені групи БАР екстрагуються 70% та 40% етанолом. Проте в результаті фармакологічних досліджень найефективнішою виявилась складна настойка, виготовлена на 70% етанолі. І тому подальші дослідження були проведені з метою вивчення оптимальних умов виготовлення зазначеної настойки саме з використанням як екстрагент 70% етанолу.

Для досліджування оптимальних умов подрібнення рослинної сировини були виготовлені серії досліджуваної складної настойки з наступними ступенями подрібнення: 0–1 мм, 1–3 мм, 3–5 мм, більше 5 мм.

Результати вмісту різних класів БАР в виготовлених настоянках наведено в табл. 2.

Отримані експериментальні дані, що подано в табл. 2, свідчать про те, що оптимальним для екстрагування є ступінь подрібнення рослинної сировини від 1 до 3 мм.

Т а б л и ц я 2

Залежність повноти екстракції біологічно активних речовин від ступеня подрібнення досліджуваної рослинної суміші

Ступінь подрібнення сировини	Вміст БАР в настоянках «Ангута», %, $\bar{x} \pm \Delta \bar{x}$, $n = 5$		
	сума оксикоричних кислот	поліфеноли	сума флавоноїдів
> 5 мм	0,0336±0,0013	0,1021±0,0053	0,0354±0,0019
3–5 мм	0,0409±0,0021	0,1151±0,0053	0,0372±0,0014
1–3 мм	0,0421±0,0021	0,1201±0,0071	0,0399±0,0023
0–1 мм	0,0383±0,0017	0,1105±0,0064	0,0373±0,0016

З метою встановлення оптимального співвідношення між сировиною і екстрагентом на основі рослинної суміші були виготовлені настойки, що мали такі співвідношення сировина:екстрагент – 1:1, 1:5, 1:10, 1:20. Як екстрагент використовували етанол 70%.

Результати вмісту різних класів БАР в виготовлених настоянках подано в табл. 3.

Залежність екстракції БАР від співвідношення сировина:екстрагент

Вид екстрагенту	Співвідношення	Екстракція БАР, %		
		похідні гідроксикоричної кислоти	поліфеноли	флавоноїди
Етанол 70 %	1:1	0,245±0,012	0,976±0,043	0,320±0,017
	1:5	0,384±0,023	1,052±0,061	0,385±0,019
	1:10	0,421±0,021	1,201±0,071	0,399±0,023
	1:20	0,425±0,016	1,236±0,052	0,410±0,023

Як видно з даних, наведених в табл. 3, найповніше екстракція зазначених БАР відбувається за співвідношення сировина:екстрагент 1:10 та 1:20. Проте, виходячи з того, що при співвідношенні 1:10 використовували вдвічі меншу кількість екстрагенту, ми вважали за доцільне використовувати у разі виготовлення досліджуваної складної настойки саме співвідношення сировина:екстрагент 1:10.

Результати залежності екстрагування БАР від часу настоювання подано на рисунку.

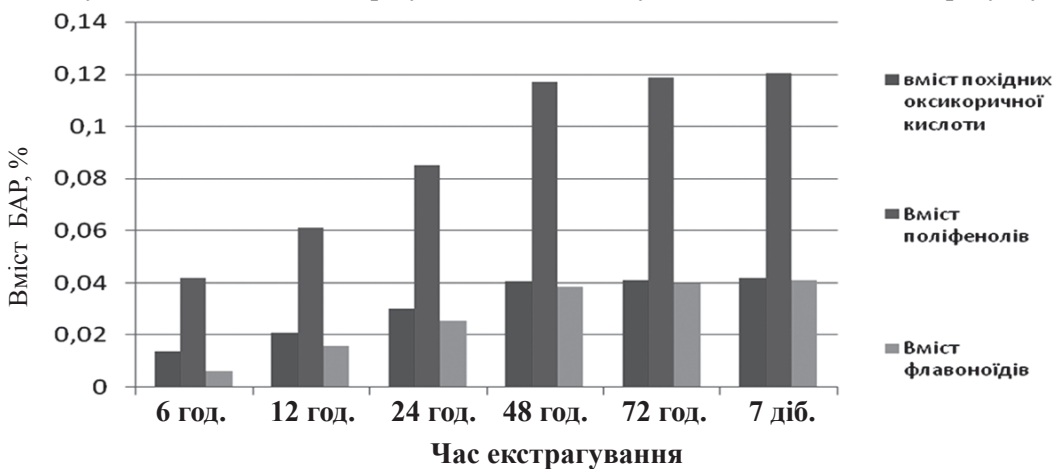

Рис. Залежність вмісту БАР в досліджуваних настойках від часу екстракції

Як випливає з рисунку, після 48 год настоювання не відбувається суттєвого збільшення виходу БАР. Отримані дані дають можливість рекомендувати для виробництва складної настойки «Ангутак» час настоювання 48 год як оптимальний.

Висновки

1. Розроблено науково обгрунтовані рекомендації щодо виготовлення потенційного лікарського засобу з протизапальною, антиоксидантною та тонізуючою ЦНС дією – складної настойки «Ангутак».

2. Встановлено, що оптимальними умовами виготовлення складної настойки «Ангутак» є екстракція подрібненої до розміру 1–3 мм рослинної суміші 70% етанолом протягом 48 год у співвідношенні (маса сировини:об'єм екстрагенту) 1:10.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брехман И. И., Нестеренко И. Ф. Природные комплексы биологически активных веществ – Л.: «Наука». – 1988. – С. 258.
2. Гудзенко А. В., Цуркан О. О., Ковальчук Т. В. // Фармац. журн. – 2012. – № 1 – С. 8–12.
3. Державна фармакопея України / Державне п-во «Науково-експертний фармакопейний центр». – 1-е вид. – Харків: РІГЕГ, 2001. – 532 с.

4. Довідник лікарських засобів, зареєстрованих на Україні станом на 01.01.2012 //www. Pharma-center.kiev.ua.
5. Киселева Т. Л., Карнеев А. А., Самылина И. А. // Фармация. – 2002. – № 4. – С. 41–44.
6. Минина С. А., Каухова И. Е. Химия и технология фитопрепаратов – М.: Гэотар-медиа. – 2009. – 560 с.
7. Преображенский В. Современная энциклопедия лекарственных растений. – Донецк: ООО ПКФ «БАО», 2006. – 592с.
8. Пупыкина К. А., Лиходед В. А., Старцева Л. В., Клыш Е. А. // Запорізький мед. журн. – 2007. – №2. – С. 134–136.
9. Справочник «Компендиум-2011 – лекарственные препараты»: в 2-х т. / Под ред. В. Н. Коваленко, А. П. Викторова. – К.: Морион, 2011. – 2270 с.
10. Старцева Л. В., Пупыкина К. А. // Башкирский хим. журн. – 2009 – № 4. – С. 100–101.

Надійшла до редакції 01.04.2013.

А. В. Гудзенко, А. А. Цуркан, Т. В. Ковальчук, О. П. Колядич
ГУ «Институт фармакологии и токсикологии НАМН Украины», г. Киев

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОПТИМАЛЬНЫХ ПАРАМЕТРОВ ИЗГОТОВЛЕНИЯ СЛОЖНОЙ НАСТОЙКИ «АНГУТАК»

Ключевые слова: поликомпонентная настойка, изготовление, оптимальные параметры, флавоноиды, оксикоричные кислоты, полифенольные соединения

А Н Н О Т А Ц И Я

Разработаны научно обоснованные рекомендации по изготовлению потенциального лекарственного средства с противовоспалительным, антиоксидантным и тонизирующим ЦНС действием – сложной настойки «Ангутак». Определено, что оптимальными условиями изготовления данного лекарственного средства являются экстракция измельченной до размера 1–3 мм растительной смеси 70% спиртом в течение 48 часов в соотношении (масса сырья: объем экстрагента) 1:10.

А. В. Gudzenko, О. О. Tsurkan, Т. V. Kovalchuk, О. P. Kolyadich
State Institution «Institute of Pharmacology and Toxicology of National Medical Academy of Science of Ukraine», Kyiv

DETERMINE THE OPTIMUM PARAMETERS OF MANUFACTURING COMPLEX TINCTURE «ANGUTAK»

Key words: multicomponent tincture, making, optimal parameters, flavonoids, oхуcinnamic acids, polyphenolic compounds

А B S T R A C T

Developed scientific advice for the production of a potential drug with anti-inflammatory, antioxidant and tonic drug action – complex tincture “Angutak.” It was determined that the optimal conditions for the production of the drug is the extraction of ground to a size of 1–3 mm plant mixture with 70% alcohol for 48 hours in (raw weight: volume of extractant) 1:10.

Електронна адреса для листування з авторами: ganvi@yandex.ru